

Un alt fel de planificare urbană

conf. dr. arh. Șerban Țigănaș

conf. dr. arh. Șerban Țigănaș

Ne aflăm, în mod evident, într-un moment în care în preocupările multora dintre noi ne punem întrebări despre ceea ce s-a întâmplat, ce se întâmplă și mai ales ce se va întâmpla. Criza prin care încă trecem, multitudinea informațiilor, schimbărilor și mai ales a ipotezelor de tip cauză – efect și intenție – consecință, ne copleșesc uneori.

Ceea ce înainte asimilam prin observație și experiență oarecum liniară, prin aprecierea că "adevărul e la mijloc" și "propui mai mult ca să obții ceva mai puțin" se pare că nu mai funcționează.

În noianul de probleme care ne preocupă, deși în mod evident și firesc, nu sunt aceleași pentru fiecare, ceea ce se întâmplă în localitatea în care trăim capătă de multe ori rolul de a ne capta serios interesul. Prin natura urbanității, cu cât orașul este mai mare, cu atât cresc așteptările și intensitatea schimbărilor.

Bugetele publice sunt din ce în ce mai mari, fondurile europene și cele guvernamentale pot fi atrase doar prin proiecte și astfel presiunea pe a avea proiecte și mai ales a le realiza, crește.

Orașele mici, medii și mari și înainte de toate capitala, sunt supuse intereselor celor care le locuiesc și ale celor care câștigă din dezvoltarea și evoluția lor.

Când spun câștigă, nu mă refer direct la profit sau salarii. Suntem marcați, influențați sau stimulați de starea localității în care trăim și cel mai des lucrăm. Suntem optimiști sau chiar deprimăți atunci când simțim că există progres, că evoluția este încurajatoare sau când ni se pare că totul e degeaba, iar rezultatele sunt nesatisfăcătoare, în afară poate de cei care și-au rotunjit sumele în conturi, sau și-au umplut buzunarele, cum se spune.

Succesul planificării urbane nu se vede la următoarele alegeri, ci peste mult mai mulți ani

Într-o primă etapă a noii ordini, ca să o numesc așa, deși sunt convins că mulți o să mă corecteze și o să-mi propună să o numesc noua dezordine, politicienii se prezentau ca oameni puși pe fapte, nu pe vorbe. Strategiile de dezvoltare, politicile publice, planificarea spațială și urbanismul nu se încadrau în nici un caz la categoria fapte. Bineînțeles că simplific destul de mult aceste explicații pentru a putea condensa fenomenele și a putea puncta ideea din titlu.

Din această cauză politicienii implicați în administrațiile locale, cele care au roluri decisive în dezvoltarea localităților în orice context, de progres, de involuție sau chiar de criză, au tratat planificarea urbană ca pe un "rău necesar" de al cărui succes peste ani nu erau prea interesați, pentru că nu producea efecte pentru următoarele alegeri.

Fondurile bugetate și cheltuite pentru a realiza strategii, studii, planuri urbanistice generale sau zonale finanțate de la bugetele publice locale, au fost mereu insuficiente. Chiar și populația sau adversarii politici au invocat frecvent că nu trebuie cheltuit "pe hârtii". Subfinanțarea cronică a planificării din România de douăzeci și cinci de ani încoace a produs efecte pe care le simțim azi, fără a le putea elimina prin eforturi rezonabile. Această situație a început să se întoarcă împotriva primarilor

longevivi în funcție, care nu mai pot reclama că au moștenit erorile de planificare și gestiune urbană ale predecesorilor, fiind ei înșiși proprii predecesori de peste un deceniu, în mai multe cazuri.

Etapă cursei pentru fonduri

O a doua etapă importantă a fost cea în care performanța administrativă nu a mai fost doar în a renova piața din centru, a asfalta niște străzi sau a introduce canalizarea într-o zonă periferică. În urmă cu peste zece ani am intrat în etapa cursei pentru fonduri. Cum spuneam, aceasta a avut nevoie de proiecte, pentru că altfel nu se atribuie fonduri.

Un fenomen interesant a început să se instaleze, legat de proiecte. Acestea necesită o capacitate de proiectare, absentă în administrațiile publice încă de atunci, dar și acum. Cineva trebuie să decidă ce proiecte sunt eligibile, finanțabile și să le producă. Pentru a le realiza ai nevoie de o structură, de regulă complexă, interdisciplinară și de preferință competentă și valoroasă pentru a face proiecte. Așa ceva nu există sau a dispărut de mult, odată cu închiderea sau privatizarea tuturor capacităților de planificare și proiectare care au aparținut structurilor publice.

În consecință, cele mai abile administrații au generat compartimente pentru realizarea de proiecte și managementul contractelor, recurgând în proporție de 100% la achiziții publice din sfera privată. Așa au apărut ceea ce mulți au numit "firmele de casă" sau "firmele agreeate", care de multe ori au avut contribuții importante la generarea de proiecte pentru atragerea fondurilor, dar de mult mai puține ori au garantat și condus la proiecte de mare calitate. De ce? Pentru că proiectele bune trebuie pregătite din timp și maturizate. Proiectele bune trebuie fundamentate pe principii și teorii recente și valide, pe studii aprofundate cu concluzii clare și pe consultări care să conducă la evidențierea corectă a oportunităților și riscurilor. Pentru așa ceva trebuie timp, competență și efort, adică fonduri cheltuite.

Bineînțeles că a cheltui pentru a aplica pentru fonduri nu îți garantează succesul și riști

să ratezi. Vei fi sancționat public în primă instanță că ai irosit banul public fără efect. Nu e cu totul adevărat, pentru că orice studiu de fundamentare bine făcut poate fi folosit pentru dezvoltarea localității și nu numai pentru a atrage bani într-o fereastră de oportunitate. Așa au apărut studiile de fezabilitate făcute pe prețul cel mai mic posibil pentru încredințarea directă. Toți profesioniștii din proiectare și administrație știu la ce mă refer.

Încredințarea directă nu trebuie văzută doar ca un gest de preferință față de prestator. Ea este rezultatul permanentei crize de timp a administrației în fața termenelor din competițiile pentru finanțare. Am vorbit despre acest fenomen de multe ori și este suficient de bine cunoscut. Mă întreb, însă, cum ar fi fost dacă administrațiile publice și-ar fi realizat singure studiile de fezabilitate, nefiind obligate ca pentru orice proiect să facă o achiziție publică de servicii de proiectare, pentru că nu au capacitatea de planificare proprie? Cu totul altfel, aș îndrăzni să spun. Bineînțeles că mă refer la o capacitate de planificare competentă, permanentă, dar care și-ar merita banii cu vârf și îndesat, cum se spune.

Multe dintre proiectele de investiții nu sunt bine apreciate de public

O a treia etapă, care se vede deja derulându-se sub ochii noștri chiar acum, are o particularitate interesantă, spectaculoasă. Mai mulți politicieni - administratori publici, care au trecut la fapte, nu vorbe în atragerea fondurilor și finanțarea proiectelor, au realizat că multe dintre aceste proiecte nu sunt bine apreciate de public, ca rezultat al proceselor "pe scurtătură" pe care le-am amintit.

Lipsa calității este tot mai des sesizată și sancționată. Multe proiecte pe fonduri sunt nefuncționale, au costuri mari sau enorme de mentenanță și unele stau chiar neutilizate. Oricum, publicul sesizează că nu de așa ceva avea nevoie și că viața în localitate nu s-a ameliorat în niciun fel prin cheltuirea fondurilor atrase. În paralel cu aceste constatări, oamenii au devenit tot mai iritați de incoerența dezvoltării realizate exclusiv din inițiative private care au dus la ceea ce jurnaliștii califică drept haos urbanistic. Recent s-au iscat scandaluri mediatic serioase declanșate fie de lipsa de coerență și calitate a unor investiții private, fie de apariția masivă a construcțiilor ilegale, despre care unele administrații spun că nu au știință.

Poate că e adevărat că nu tot ce e ilegal este rezultatul corupției și complicității celor din instituțiile cu competențe de autorizare și control. De aici rezultă faptul că lipsesc alte capacități importante foarte necesare: de gestiune

și control. Din nou vorbim de capacitate instituțională și de fondurile necesare pentru ca aceasta să fie dimensionată proporțional cu necesitățile.

Revenind la etapa actuală, pe care am început să o descriu, politicienii au început să se manifeste ca vizionari, aducând în discuție proiecte pe termen lung și oferind o imagine despre un viitor consistent și dezirabil, pe care îl propun. Nimic rău în asta, din contră. Viziunea este importantă, dar trebuie să fie realistă și justă. Din păcate, unii au folosit această metodă pentru a deturna atenția publicului de la incapacitatea de a gestiona problemele curente spre promisiuni spectaculoase. E evident că oricine promite astăzi autostrăzi, căi ferate, metrouri, pasaje, tuneluri și viaducte stârnește justificabile reacții de neîncredere. Nu cred că mai trebuie să argumentez pentru că avem în urmă treizeci de ani de argumente legate de incapacitatea de a le produce conform așteptărilor. Aș dori foarte mult să nu fiu înțeles greșit. E mare nevoie de proiecte vizionare, pe termen lung, sustenabile și integrate. Ce nu trebuie să se întâmple e ca în numele acestora, problemele curente, gestiunea prezentului și a viitorului proximal să cadă într-un con de umbră și să își mascheze neperformanța.

Administrația publică trebuie să își formeze propriile capacități de generare de strategii, planificare și monitorizare a dezvoltării

Se vorbește tot mai mult de investiția în viitor, de fundamentarea viitorului prin educație, sisteme sociale performante, infrastructură pentru acestea și instituții competente. În domeniul planificării și gestiunii urbane, despre care discut acum, este evident că trebuie create capacități de planificare, de administrare și de

control adaptate. E nevoie ca administrația publică să își formeze propriile capacități de generare de strategii, planificare și monitorizare a dezvoltării, cu baze de date relevante și oameni competenți, atât de necesari. Credeți că ar fi prea mari costurile în raport cu mizele? Eu nu cred. Am convingerea că un număr de persoane agregate în echipe de planificare ce nu ar depăși dimensiunea unei firme medii ar putea face foarte mult dacă ar lucra continuu în interesul public. Ar avea de lucru încontinuu la nivel local, de municipii, orașe și județe. Ar pregăti proiectele cu o coerență pe care micile compartimente de acum nu o pot atinge. Nivelul de acoperire al acestor instituții, să le spunem așa, ar putea fi regional, tocmai pentru a acoperi necesarul de capacitate de planificare. Bineînțeles că va fi necesar un timp de construcție instituțională, de agregare și așezare în contextul politic, în care unii "mari oameni" nu se vor mai putea prezenta ca autori ai tuturor ideilor, într-o nouă epocă a cultului personalității bazat pe populism excesiv și pe războaiele cu fake news.

E foarte interesant de observat în cazul ultimelor scandaluri pe care le aminteam că oamenii își îndreaptă nemulțumirile spre cei care au aprobat, au permis aberații urbanistice și constructive și mult mai puțin spre cei care le-au și produs. Au dreptate, ei sunt cei aleși, mandatați cu dezvoltarea și gestiunea. De multe ori au eșuat din cauza corupției sau incompetenței, dar de cele mai multe ori din cauza incapacității administrative și de planificare, care e cu totul altceva. Adică și dacă au vrut, nu au putut pentru că pur și simplu administrațiile nu sunt structurate, concepute pentru planificare.

Aceste idei nu sunt noi și nu îmi aparțin. Ele se coagulează acum într-o încercare de a reforma amenajarea teritoriului, urbanismul și construirea în România. Ar fi important ca aceasta să reușească. ■